

Llengua i cultura marineres de la comarca de la Marina

Francesc Xavier LLORCA IBI

Resum: La comarca de la Marina presenta una sèrie de circumstàncies geomorfològiques, eòliques, històriques, socials, demogràfiques i culturals que han quedat reflectides en la llengua, els costums i la tradició dels seus habitants. El present article de caire divulgatiu vol fer una exposició sucinta de totes aquestes circumstàncies que expliquen com i per què el món de la mar ha deixat aquesta petjada tan pregona en un territori que s'aboca a la vida marítima des dels orígens del seu poblament. Una petjada que a hores d'ara s'esborra acceleradament per les noves condicions de vida, social i econòmiques que conflueixen al territori de la comarca i del país.

Paraules clau: Altea, Benidorm, Vila Joiosa, corsarisme, halièutica, naval, lèxic, marineria

Resumen: La comarca de la Marina presenta una serie de circunstancias geomorfológicas, eólicas, históricas, sociales, demográficas y culturales que han quedado reflejadas en la lengua, las costumbres y la tradición de sus habitantes. El presente artículo de carácter divulgativo quiere dar una exposición sucinta de todas estas circunstancias que explican cómo y por qué el mundo de la mar ha dejado esta huella tan profunda en un territorio que se inclina a la vida marítima desde los orígenes de su poblamiento. Una huella que hoy en día se borra aceleradamente por las nuevas condiciones de vida, sociales y económicas, que confluyen en el territorio de la comarca y del país.

Palabras clave: Altea, Benidorm, Vila Joiosa, corsarismo, haliéutica, naval, léxico, marinería

1. Introducció

«La comarca que els valencians anomenen “la Marina” per antonomàsia, la forma, en la seua accepció estricta, la faixa litoral compresa entre el cap de Moraira i la cala de les Coves, entre els tossals de Bèrnia i del Cabeçó, però en un sentit més ampli, comprén les conques senceres dels rius Algar i Sella, fins a la serra d’Aitana, és a dir, inclou les valls de Callosa, Tàrbena, Guadalest i Sella. Hi ha alguns geògrafs, que amb notòria impropietat, consideren inclosa també en la Marina, la comarca del Marquesat de Dénia».

Amb aquestes paraules Sanchis Guarner (1982, 3, 63-64) marcava els límits geogràfics de la denominació comarcal “la Marina”. Un nom que descriu a bastament les característiques del territori que ara estudiarem. Un espai marcat per la presència de muntanyes properes a la mar algunes de les quals s’hi aboquen en tallats espectaculars com és el cas de la serra de l’Albir. Un indret on la navegació era la via de transport més ràpida i netament superior a les deficientes connexions terrestres. I, en el seu devenir feudal, una terra de senyors que foren almiralls de la Corona d’Aragó com Bernat de Sarrià i Roger de Llúria. Al capdavant, una llar de gents, la vida de les quals girava al voltant del pèleg.

Aquestes condicions físiques, històriques i socials han provocat que trobem una cultura i llengua autòctones marcades per la interacció marítima. A hores d’ara, aquesta característica es dilueix per diversos motius sobretot perquè el nombre de persones que viu de la mar s’ha reduït dràsticament. Tot i això, durant segles els mariners i les seues famílies eren un grup humà, social i professional de gran pes, que tenia una manera de viure molt contrastada amb els usos i costums dels terrassans.

D’entrada la marineria ocupava un lloc d’habitatge segregat de la resta de la població ja que existien barris i poblacions propis, on llauradors i comerciants tenien poca o nul·la presència. Algunes denominacions significatives del fenomen encara resten en la toponímia: *carrer/barri de la Mar*, *Llatzaret/Natzaret*, *Grau*, *Cabanyal*, *Marina*, *Cova*... Si la denominació de carrer o barri de *la Mar* –també la *Marina*– és transparent perquè descriu nuclis riberencs on vivien els nautes, les altres denominacions no deixen de recordar-ne aspectes importants:

- *Cova*. Ens indica les cavitats horitzontals, usades inicialment com a refugi temporal de navegants, moltes de les quals passaren a ser habitatges permanents. Per exemple, a Benidorm, vora el barri del Campo (Santo), barri dels pescadors, es trobaven les covetes dels Moros. A l’Ametlla del Mar, poble tarragoní, fundat per valencians –entre els quals vilers i benidormers– trobem que les cases del port són fronteres que tanquen al seu darrere una cova. I a la cala de Bolnuevo (Àguiles, Múrcia) encara podem trobar uns senzills habitatges excavats en les roques arenoses.

- *Cabanyal*. Marca l’existència de cabanes on vivien els pescadors com passa amb l’amençada façana marítima de València. A Benidorm tenim la partida *Cabanes* vora el racó de l’Oix. En un mapa francès del segle XVII apareix “cabannes des peucheurs”, indicació la qual ens explica l’origen del topònim.

- *Natzaret*. Eufemisme per *llatzeret* ‘edifici fora de poblat destinat a fer-hi quarentena les persones o mercaderies procedents de llocs infestats de malaltia contagiosa’. *Natzaret* és un terme que evita les connotacions dolentes de *llatzeret*. Un exemple és el cas de València ciutat on el barri de Natzaret es troba vora el Grau, un altre terme marítim.

- *Grau*. És el punt de la costa que serveix de desembarcador. Del llatí GRADUS ‘graó, escaló’. Al país s’anomenen *graus* els ports de Castelló de la Plana, Borriana, Moncofa,

Morvedre, València i Gandia; i, antigament, els ports de Tortosa i Cullera.

A més a més, els mariners eren un col·lectiu vist amb recel per la resta de la societat. Algunes produccions populars reflecteixen aquesta realitat com és el cas de dites com *ser un raval Roig* 'ser un desori' en referència al barri mariner d'Alacant, o de cançons populars:

*"Tenen en la Vila tots els mariners molta fantasia però poc diners.
Ai mariners, ai mariners, que de vosatros no me'n vull saber res".*

L'aïllament físic, social i professional féu que es creara una varietat lingüística pròpia de la gent de mar, el denominat *llenguatge mariner*. Per tal de treballar i sobreviure, els *hòmens de mar* van fer una selecció de termes diferents dels altres oficis. Paraules com *babord, estribord, car, pena, orsar...* són (o eren) termes desconeguts per la resta de parlants. Vocables que constituïren uns camps semàntics propis o no, però que conformaren aquest lèxic particularitzant:

Estats de la mar: *calma blanca* (calma absoluta), *cabrejat* (ple de cabres, que són taques d'escuma), *temporal...*

Els vents: *xaloc, llevant, mestral, tramuntana...*

Les parts de la barca: *roda, escoa, espill, palaia...*

La vela: *car, pena, puny, ris, batedor...*

Els arts pesquers: *sardinal, llampuguera, artó, fluixa...*

Els noms dels éssers marins: *sorell, verat, malarmat, llampuga...*

I allò que és més important, aquesta manera de parlar el que palesa en últim terme és una visió diferent del món que ha creat vocables i expressions alguns dels quals han passat a la parla general:

Bon dia de popa a proa i de babord a estribord!

Igual tinc al car que a la pena!

Estar sec com un bacallar.

Ser pitjor que un temporal de llevant.

Ficar el rem (rem = cama).

2. El lèxic mariner valencià

Però com i quan naix aquesta manera de parlar que avui encara es fa servir a la nostra comarca? Antonio Sáñez Reguart (1791), comissari reial de guerra de marina amb Carles IV, en fa l'explicació dels orígens a València:

“se debe al heroyco esfuerzo del Rey Don Jayme I, que mereció el justísimo renombre de Conquistador [...] en poco mas de quarenta años con la gente de mar, que quedo del sitio, tomó fomento en el mismo Valencia la Marina: Que el rey mandó alojar y dar puesto á los ciudadanos de Barcelona, que llegaron por mar y por tierra muy en orden de guerra con muchas galeras y leños armados [...]”.

És a dir, la llengua catalana dels conqueridors cristians portà a les terres ara valencianes un sistema lingüístic, l'ingredient principal del qual serà el llatí evolucionat a la Catalunya vella, al qual s'afegiren préstecs d'altres llengües. (En el cas de la parla marinera, atesa la rapidesa que suposava la via marítima, els préstecs lingüístics són encara més palesos, especialment de l'italià.). Termes com *popa* o *proa* es creen al llatí que les transmeté a les llengües romàniques. D'altres com *babord* o *estribord* foren emprats a altres llengües.

Si tornem a l'afirmació de Sáñez Reguart comprovem fàcilment que bona part dels cognoms tradicionals de la comarca encunyen l'origen geogràfic dels repobladors com ara *Lloret*, *Barceló*, *Narbó*, *Olta* (*Oltra*), *Tortosa*, *Reos* (<*Reus*), *Girona*, *Sória* (<*Súria*), *Català*... Un altra grapat dels cognoms nostrats tenen origen italià, bé siga medieval com *Galiana*, *Sória* (<*Sori*; tant *Súria* com *Sori* han confluït en la forma *Sória*, tots dos homònims de *Sòria*, la ciutat castellana) i *Vento*; o bé a partir del segle XVII amb el poblament de l'illa Plana amb genovesos vinguts de Tabarca (Tunísia): *Belando*, *Burguero*, *Leoni*, *Lucho-ro* (<*Luxoro*), *Manzanaro*, *Parodi*, *Pitaluga*, *Rivera*, *Ruso/Russo* (<*Rosso*), *Vila*... Fins i tot alguns renoms comarcals tenen origen genovés com és el cas de *Birro* (<*sbîrru*) substantiu que identifica l'ocell denominat ací *falziot* o, més aïna, *franzillot*.

Tots aquest grups humans i d'altres, que tot seguit assenyalarem, faran i rebran valuoses aportacions al llarg de la història. Seguidament farem un petit repàs de llengües que afigen vocables a la llengua catalana.

·Francs, emporitans i occitans, esdevinguts catalans a la Marca Hispànica, desenvolupen un potencial naval que portà la llengua per una expansió hispànica al llarg de la costa mediterrània. D'aquell temps en què el llatí estava convertint-se en català queden força préstecs germànics que arribaren a substituir termes llatins. Per exemple *ganivet* (<*knife*) que desplaçà *coltell* < *CŪLTĒLLUS*; o denominacions de color com *atzur* –forma similar a l'italià *azzurro* i al castellà *azul*– desplaçada per *blau* –terme paral·lel a l'anglès *blue* i al francès *bleu*–.

·Els normands al segle XI també tingueren una gran influència que podem simbolitzar en el casament del comte de Barcelona Ramon Berenguer II amb Mahalt de Pulla-Calàbria, filla del normand Guiscard, l'any 1078. Casaments que en l'època medieval eren més pactes polítics que una altra cosa. A partir d'ací, la marina catalana pendria una fortíssima empemta que la duria a ser una potència naval mediterrània. Termes com *croc*, *floc*, *babord*, *estribord*, *halar* o *amarrar* són nordismes introduïts en èpoques diverses.

·Però és sense dubte la península Itàlica (Pisa, Gènova i Venècia) el lloc que aportà una tradició nàutica, reflectida en el llenguatge, que marcarà la nostra capacitat expansiva. És per això que tenim tants termes mariners presos dels italians: *bergantí, escandall, regata, salpar, messana, xaveta, andana, rumball, gregal...* Fins i tot noms de peixos com *anxova o xanguet*. Bon exemple és que la Vila Joiosa era una de les escales obligades per a les galeres que feien la travessia Itàlia-Anglaterra durant l'edat mitjana. Aquesta circumstància originarà algun dels topònims vilers més enigmàtics com és el cas *Montiboli*, que al nostre parer és una denominació dels mapes italians referida al mont que els navegants trobaven abans d'arribar al *bol* (nou), art que suposava un perill per a la navegació.

·Grècia, en l'època medieval per mor de les relacions medievals, ens aportà molts substantius de la pesca i denominacions d'éssers marins com *bol, bromeig, palangre, galera, golf, xàrcia, xàbega, estrop, polp...* D'altres són hel·lenismes transmesos per altres llengües com escar, que ens arribaren a través del genovés.

·Els àrabs, per contra, tenen poca influència. Eren els enemics i en el cas del Regne de València existiren diverses prohibicions d'estar voramar i de navegar. Tot i això, alguns vocables n'hi trobem com són *xaloc, llaüt, gànguil o drassana*. En canvi són significatius els termes referits al tractament del peix com *sorra* (de la tonyina) o *moixama*. Alguns dels arabismes ens arribaren a través del castellà, per exemple *almadrava* al segle XVI, que substituï totalment el tradicional mot *tonaire* i, en part, el terme *bol*. En època més moderna n'han entrat altres com *ratxa o tarrafa*.

·Tampoc els castellans tingueren massa influència fins al segle XV-XVI quan l'eix de la navegació es traslladà a l'Atlàntic per causa de la descoberta del Nou Món. Són termes com *cornamusa, mastalero, perilla, hato, ramera, argolla...* Ans al contrari, el castellà és un gran receptor de catalanisms nàutics i halièutics.

·En la mateixa línia estan els préstecs portuguesos, pocs i tardans: *abarloar, verga, alotar, calabrot, traïnya o cavalla* (cat. *verat*).

3. L'expansió del llenguatge mariner català

L'expansió medieval de catalans i aragonesos arribà, de manera sòlida, fins a Cartagena. Hauríem d'allargar aquesta influència fins a Àguiles (Múrcia), port que depenia del castell de Llorca. És significatiu que en la rivalitat entre murcians i cartageners, aquests darrers siguen denominats *aladroques* pels primers. És a dir, són anomenats amb un catalanisme usual a Cartagena (cat. *aladroc* / cast. *boquerón*). També topònims com *Calblanque, Calnegre, Bufaor, Calareona < cala Redona, o Bolnuevo* hi recorden la presència dels nostres mariners. Destacarem que el Consell de la Ciutat de Múrcia, ja l'any 1395, demanà a "Guardamar, Villajoyosa, Alicante, Benidorm y Valencia" pescadors per treballar a la Mar Menor.

Més escadussera i tardana és la presència a la costa d'Andalusia. Topònims com *la rambla de los Catalanes* a Almeria, *Castell de Ferro* (sic) a Granada o *Catalan's beach* a Gibraltar (no s'ha d'oblidar que fins al segle XV –fins i tot amb exemples del XVI i el XVII– el gentilici *català* feia referència també a valencians i mallorquins) recorden aquesta circumstància històrica. La causa del fenomen és que fins al segle XVIII la costa andalusa

no és habitada de forma majoritària, i són els pescadors valencians i catalans qui s'hi assenten. L'expansió medieval s'estengué fins a les Illes Canàries on trobem un intent de repoblació balear. D'aquesta etapa és l'existència de denominacions catalanes d'aquells territoris -molt primerenques- com és cas de l'actual illa canària de Hierro denominada *Ferro* en el mapamundi dels mallorquins Abraham i Jafudà Cresques (1375).

4. La Marina, una economia abocada a la mar

Com hem vist a l'inici, la geomorfologia de litoral bateja la nostra comarca: una alternança de tallats, cales, platges, saladars i aiguamolls que propicià un espai perfecte per al desenvolupament naval. Condicions que la cultura popular reflectí en dites, refranys i cançons:

“En Altea, xiques guapes; en Benidorm, mariners; en la Nucia, tramussos; i en Callosa, espartenyers”.

“En la Nucia, tramussos; en Callosa, espartenyers; en la Vila, els arrieros; en Altea, els peixcaters”.

Aquest seguit de circumstàncies tingué un gran aprofitament econòmic, és a dir, pesquer, comercial i militar. Si a més tenim en compte que les terres valencianes meridionals són les majors productores mundials de cànem i espart, entendrem perquè la indústria xarciera ha tingut tanta importància des d'èpoques remotes. Els traçats urbans mantenen noms d'obradors corders: *el Pal, carrer del Pal i carreró del Pal* (a la Vila Joiosa, Benidorm i Orxeta), *la Roda i platja de la Roda* a Altea i *racó de la Roda* a la Vila Joiosa. Posteriorment apareixerà l'apel·latiu senda com a sinònim de pal.

Un altre element central de la vida costanera de la comarca fou la pesca, activitat que ha fet servir un gran nombre d'arts halièutics, però tres són els que destaquen per la seua influència social i pecuniària: el bol (bolig, xàbega i tonaire), l'almadrava (moruna, llissera o de tonyines) i el bou. L'almadrava ha sigut una font de riquesa comarcal fins als anys seixanta del segle XX. Ja al segle XVIII els arraixos benidormers dominaven les almadraves que hi havia des de Tarragona a Cartagena i tenien una presència notòria a les illes Balears. Durant el segle XX aconseguiren el control de bona part de les de la Mediterrània i de part de les atlàntiques.

Una altra activitat econòmica fou el corsarisme. Els arxius guarden una extensíssima i valuosa informació sobre el seu devenir especialment de la Vila Joiosa, però també de Benidorm:

De l'any 1375 tenim que l'alcait de Benidorm, Joan Ferràndez, rep de Joan Martí, corsari, el delme de cinc sarraïns que havia apresat amb la seua barca “en Barberia (nord d'Àfrica)” i que havia *encantat* ‘subhastat’ a Benidorm.

El 7 de juliol de 1400, Pere Gibert, veí de Vilanova de Cubells es queixà a la reina per un atac corsari d'una barca de la Vila Joiosa.

Durant els anys 1414, 1418 i 1419, el batle reial del regne atorgà llicència de cors al viler Esteve de Requena amb una barca de 18 remes i un lleny de 13 bancs.

El 1435, Jaume Comella i Joan Martí –pescadors de la Vila– pledegen per causa d'una societat corsària que havien fet junt a Jaume Pasqual de Mallorca.

Vist el volum que les companyies corsàries atenyien, l'any 1444 el batle general del regne autoritza al batle de la Vila Joiosa, Lluç de Lenars, a donar llicències de cors.

L'any 1467 apareix Jofre Setina, capità corsari de la Vila Joiosa, qui posseïa una galera de 18 bancs. El cognom Setina apareix molt lligat al corsarisme valencià. Cognom que, segons l'amic Agustí Galiana, procedeix de la població aragonesa de Cetina i que és l'origen de la partida vilera de la *Setina*.

Però no tots els corsaris feien bon ús de la patent i alguns esdevenien pirates que atacaven les pròpies costes del Regne com els violents i temuts Domingo Mingot i Antonet Goçalbo, patrons d'un lleny de 13 bancs. D'*Antonet* podria derivar un altre topònim viler: l'*Antoneta* (o d'*entineta* com em torna a apuntar l'amic Galiana). Aquesta activitat corsària es mantingué fins al segle XIX. Benidorm i la Vila Joiosa foren els últims pobles corsaris d'Espanya.

Si seguim amb el repàs de les activitats econòmiques del nostre litoral veiem que la construcció naval ocupà un lloc molt destacat. Ressalta especialment la nau "Santa Anna" que Jofre de Meya construí a l'arsenal de la Vila Joiosa l'any 1427. Era una espectacular navili de 1.100 bótes, és a dir, 825 tones, dimensió que superava la capacitat de les embarcacions que es construïen usualment. Testimoni de l'activitat és l'esment en els protocols notariais –l'any 1511– de mestres d'aixa com "Guillermus Salvador, calafat, i Jacobus Çellés, calafat". Aquesta indústria tingué una línia ascendent fins que entre 1850 i 1870 la Vila Joiosa esdevé la segona matrícula naval d'Espanya.

Podríem seguir parlant d'altres activitats com el comerç, sobretot la pansa de la Vila Joiosa i de Polop, que eren considerades les de màxima qualitat pels comerciants del segle XV, però tan sols anotarem que en un document de 1488 es parla d'un "carregador" a la Vila Joiosa on s'embarcava la pansa: ¿Podríem pensar que existí alguna mena d'estructura, potser de fusta, que facilitara l'embarcament i desembarcament de mercaderies? Per ara no en tenim dades suficients per afirmar-ho. I junt al comerç hauríem de parlar del contraban, però són temes que no tocarem en la nostra exposició.

5. Una vida de mar, una llengua de mar

Totes aquestes activitats que hem descrit ràpidament creen una manera de viure que incidí directament en la manera de veure el món per part de la població de la Marina. Moltes manifestacions lingüístiques ens ho demostren:

El punt de visió és el car 'part inferior de l'antena'. Els mariners van pel *car de fora* o pel *car de dins*.

Diferència entre *fora i dins*. *Anar dins* és per als mariners *anar a terra* mentre que per als terrassans és *anar a l'interior de la mar*.

La direcció és “*proa a*” expressió que correspon en el llenguatge de terra a “*cap a, vers*”.

El camí recte és *anar a la via*.

Les orientacions són *garbí / llevant o babord / estribord*. No hi ha *dreta* ni *esquerra* en la navegació.

La divisió que fan de la faixa entre la terra i la mar és molt variada i precisa: *terra, marjal, mareny, voramar, marina, saladar, platja, trencall del maror, terraira...*

Les direccions eren les del vent: *tramuntana, gregal, llevant, xaloc, migjorn, llebeig, ponent i mestral*. Actualment s'han substituït per rumbos atlàntics: *nord, sud, est i oest*.

La intensitat del món mariner ha fet que moltes de les seues paraules privatives hagen passat a la parla general:

arribar, aplegar (venir)

aguantar (sostenir)

arriar (davallar)

amarrar (lligar)

salpar (fer eixir)

Fins i tot algunes parts del cos es veuen com a parts de la barca: *pompis* (< *popa*) designa el cul o el *rem* que designa la cama. De fet una de les característiques del valencià de la Marina és la quantitat de termes mariners que fem servir en la llengua general.

6. La cultura vital: cultura i popular

La cultura ha recollit en maneres diverses les experiències vitals que l'activitat marineresca provocava i és per això que qualsevol circumstància pot ser designada amb una estructura creada per tradició popular:

La pobresa: *No eixir de pa i peixet*

La inutilitat: *Això no mata peix / A la mar que anara no trobaria aigua*

L'èxit: *Anar vent en popa*

El poder: *Tallar el bacallar*

Els retrocés: *Anar cap arrere com els crancs*

El destarifatment: *Sense cap ni centener / Perdre la xaveta*

Els problemes: *Haver-hi maror*

La mala sort: *Passar la balena*

L'oportunitat: *El peix s'agarra quan passa*

Els embolics: *Fer-ne una com un cove*

El cel net: *Ras com un ull de peix*

L'absència de guanys econòmics: *Hui a comptar al botaló / A cobrar al banc de Ribes.*

També les supersticions tenien el seu lloc com ens ho demostra l'existència de paraules prohibides: *retor, gitano, sabater, serp, ofegar* (perdre's), *afonar-se* (patir, anar-se'n a pico) són termes que no es podien pronunciar en la navegació. Altres expressions eren vetades cara a l'exterior, però usades a l'interior del grup. Aquest tabú tenia el seu fonament en la por a la repressió. Ho podem constatar en els noms humorístics d'alguns éssers marins com *piu de rei* (amb els sinònims o quasi sinònims *virot de flare, xorra marina i piu moro*, l'holotúria), i *guàrdia civil* (referit a l'esqual tradicionalment anomenat *llunada i cornuda*). És clar que algunes de les supersticions es lliguen a les creences eclesiàstiques. Martínez i Martínez (1912:110) reporta un costum religiós alteà molt interessant:

«La nit de Totsants no ix en mon poble á la mar ningun mariner ni peixcador; dihuen que eixa nit no's peixquen més que calaveres y creus (així nomenen mos bons paisans á les estrèlles de mar)»

Pel que fa a l'aspecte gastronòmic simplement direm que hi ha hagut una especialització en la cocció i preparació de peix, moltes voltes pròpia, de vegades presa d'altres indrets:

Els arrossos: arròs amb agulla, arròs amb llampuga, arròs amb escorpa...

La particular elaboració del *bot* (peix de l'espècie *Mola mola*), que només trobem a Massarró (Múrcia) i a Benidorm.

Especialització en la tonyina: *budellet, entrenyó, facera, galtera...*

També constatem la presència d'altres pobles en la nostra cuina: àrab (*moixama, tonyina de sorra, escabetx*), italiana (*tarantelo*); fins i tot de mixtures gastronòmiques i lingüístiques: *sangatxo*, també anomenat *bocinalla* al segle XIX.

Dins d'aquesta especialització lingüística tenen un relleu especial les expressions referides a la tonyina per l'especialització almadravera de les nostres gents: *Estar com una tonyina* (= gros), que en el llenguatge terrassà esdevé *estar com un teixó*; *enviar a on brama la tonyina* (= *enviar a fer la mà*, expressió que ací s'ha resolt amb *fer la mar*); i la molt expressiva *tindre més por que la tonyina a l'espadàs* (< espadard, el cetaci *Orcinus orca*).

Finalment podríem parlar de la gran quantitat de noms costaners o de l'interior de la mar (talassònims) que hi ha en el repertori comarcal:

La Mar, el camí de la Mar

La platja de la Mar

L'Almadrava

La punta de la Llissera

Els Banyets de la Reina

Les Salines, el Saladar

Les Bassetes i Banc de les Bassetes

La Fossa

El Bol, platja del Bol, la foia del Bol i el Bol Nou

La Cala de la Figuereta

El Patíbul

El Galliner

El Gos i la Tortuga

A mitjan Freu

La Illeta Mitjana

En la toponímia podem assenyalar certs fenòmens curiosos com les dobles denominacions segons que la visió es faça des de la mar o des de terra:

·Les penyes de l'Albir / la serra Gelada

·El Pa de Dacsa / la serra d'Orxeta

·El Sombrero del Marraix / la Tapiada

I la creació de senyes que ajudaven a les tasques pesqueres, en algunes de les quals hi havia fins i tot intenció literària:

Puig Campana per la Punta,
Benidorm per el Castell,
calarem a la barbada,
'garrarem boga i sorell

Al capdavant tota una manera de veure i viure el món que ha quedat com un patrimoni cultural dels pobles que vivim vora la mar.

7. Bibliografia

AADD [1985] *Al trencall del maror*, Ajuntament de la Vila Joiosa. Edició digital a <http://webs.ono.com/joios/altrencall/>

Bruguera i Talleda, J. [1985] *Història del lèxic català*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

Díaz Borrás, A. [1993] *Los orígenes de la piratería islámica en Valencia*, CSIC, Barcelona.

Esquerdo Vaello, ML. i Sais Devesa, MJ. [1993] *Aproximació a la toponímia vilera*, Ajuntament de la Vila Joiosa.

Ferrer i Mallol, MT. [1990] *Organització i defensa d'un territori fronterer. La governació d'Oriola en el segle XIV*, CSIC, Barcelona.

Guiral-Hadziiossif, J. [1989] *Valencia, puerto mediterráneo en el siglo XV (1410-1525)*, Edicions Alfons el Magnànim, Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, València.

Hinojosa Montalvo, J. [2004] *La piratería y el corso en el litoral alicantino de la Edad Media*, Instituto Alicantino de Cultura "Juan Gil-Albert", Alacant.

Llorca Baus, C. [1985] *La vila del mar*, Ajuntament de la Vila Joiosa.

Llorca Baus, C. [1994] *Historia marinera de Benidorm (1781-1950)*, Ajuntament de Benidorm.

Llorca Ibi, FX. [2000] *El llenguatge mariner de la comarca de la Marina*, Universitat d'Alacant. Versió digital a <http://publicaciones.ua.es/publica/fichaef.aspx?Cod=LD9788479085278>

Llorca Ibi, FX. [2002] "Joan Martí, un corsari benidormer del segle XIV", *Revista Oficial de les Festes Majors Patronals*, Benidorm, pp. 126-127.

Llorca Ibi, FX. [2008] *Llengua d'arraig. La parla almadravera valenciana*, Acadèmia Valenciana de la Llengua, València.

Llorca Ibi, FX., i Segura Llopes, C. [2003] "Italianismes en valencià", *Miscellanea 2003*, Collana di studi valbormidesi, Alta Val Bormida.

Martínez i Martínez, F. [1912] *Còses de la meua tèrra (La Marina)*. *Primera tanda*, edició facsímil per Revista Altea i Ediciones Aitana, 1987.

San Nicolás Romera, C. [2000] *El vocabulario de la pesca en el litoral de Cartagena*, Ayuntamiento de Cartagena y Real Academia Alfonso X el Sabio, Múrcia.

Sanchis Guarner, M. [1982] *Els pobles valencians parlen els un dels altres*, vol. III, València.

Sáñez Reguart, A. [1791-1795] *Diccionario histórico de los artes de la pesca nacional*, 2 vols., reedició del Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación, 1988.